

PRZEDMOWA

Można wyróżnić dwie tradycje wyjaśniania zjawisk społecznych w filozofii społecznej i naukach społecznych. Pierwsza tradycja – nazywana holistyczną, strukturalistyczną lub kolektywistyczną – wyjaśnia zjawiska społeczne poprzez odwołanie się do stanów pewnych całości społecznych (klasy, społeczeństwa, narodu, cywilizacji), w których owe zjawiska zachodzą. Druga tradycja – nazywana indywidualistyczną lub intencjonalistyczną – wyjaśnia zjawiska społeczne poprzez odwołanie się do pewnych atrybutów jednostek ludzkich (wartości, celów, podświadomości itd.).

Przekładany czytelnikowi tom „Poznańskich Studiów z Filozofii Humanistyki” zawiera teksty mieszczące się w tych dwóch tradycjach wyjaśniania. Artykuły zawarte w części I: Racjonalność, wolność, rewolucja. Mikrospołeczne wymiary teorii społecznej podejmują tytułowe kwestie, odwołując się do mikrospołecznych aspektów teorii społecznej. W części tej zostały przedstawione rozmaite analizy i rozwinięcia nie-Ewangelicznego modelu człowieka (dalej: n-Emc). Andrzej Falkiewicz (*Człowiek Gombrowiczowski i człowiek Ewangeliczny w teorii socjalizmu Leszka Nowaka*) porównuje model człowieka zakładany w pismach Gombrowicza z teorią antropologiczną Leszka Nowaka. Tematykę Gombrowiczowską kontynuuje Mieszko Ciesielski (*Człowiek Gombrowicza a model jednostki racjonalnej*), który przedstawia racjonalistyczną eksplikację modelu człowieka założonego w twórczości Gombrowicza. Dwa kolejne teksty dotyczą nie-Ewangelicznego modelu człowieka. Robert Egiert (*Pewne wzmocnienie racjonalistycznego modelu człowieka*) przedstawia alternatywną eksplikację dwóch obszarów osobliwych: zniewolenia i zbieszenia w aparaturze pojęciowej racjonalistycznego modelu człowieka, zaś Marcin Paprzycki (*Nie-Ewangeliczny model człowieka. Próba wyjaśnienia psychoanalitycznego*) ukazuje eksplikacje n-Emc w terminach Freudowskiej psychoanalizy.

Ujęcie mikrospołeczne kontynuowane jest w prezentacji różnych ujęć wybuchu rewolucji w odpowiednio poszerzonym n-Emc przez Katarzynę Paprzycką i Marcina Paprzyckiego (*Jak dochodzi do wybuchu rewolucji?*) oraz teorii władzy w nie-Marksowskim materializmie historycznym (dalej: n-Mmh) przez Krzysztofa Brzechczyña (*Jednostka a dwa ujęcia rewolucji politycznej w nie-Marksowskim materializmie historycznym*). Część I zamyka artykuł Wolfganga Balzera (*Wymiana vs. wpływ: przypadek idealizacji*), którym w jednolitym języku opisuje zjawisko panowania politycznego i wymiany ekonomicznej.

Artykuły zgromadzone w części II: Realny socjalizm, kapitalizm, demokracja. Makrospołeczne wymiary teorii społecznej podejmują tytułowe kwestie z punktu widzenia n-Mmh – teorii, która nadaje prymat w wyjaśnianiu zjawisk społecznych własnościom globalnym. Artykuły te przedstawiają rozmaite rozwinięcia tej teorii. I tak, Leszek Nowak, Katarzyna Paprzycka i Marcin Paprzycki (*O wielości ścieżek rozwojowych socjalizmu*) budują wielowariantowy model ewolucji realnego socjalizmu w zależności od postawy klasy ludowej preferującej odpowiednio: autonomię w sferze kultury, gospodarki czy polityki. Mieszko Ciesielski (*Problem kumulacji podziałów klasowych we współczesnym kapitalizmie. Próba analizy teoretycznej*) przedstawia odmienny pogląd na postawioną w n-Mmh hipotezę o totalitaryzacji kapitalizmu. Jeżeli nawet można się zgodzić – argumentuje ten autor – że tendencja łączenia władzy i własności została powstrzymana w kapitalizmie końca XX wieku, to nie oznacza to, iż w systemie tym nie zachodzą inne procesy kumulacji podziałów klasowych, które mogą osłabić ustrój demokratyczny. Analiza tych procesów zawarta jest w dalszej części artykułu. Część II zamyka tekst Marcina Połatyńskiego (*O koalicji i rozłamie partyjnym. Przyczynek do teorii sub-społeczeństwa partyjnego w nie-Marksowskim materializmie historycznym*) podejmujący kwestię wpływu ustrojów partyjnych na losy demokracji. Dopełnieniem tych ujęć jest artykuł Katarzyny Paprzyckiej (*Kolektywizm w poziomie – wyzwanie dla Pettita krytyki kolektywizmu*), w którym autorka przeprowadza krytykę stanowiska Philipa Pettita z punktu widzenia bronionego przez siebie pewnego wariantu antyindywidualizmu.

Część III niniejszego tomu: Nie-Marksowski materializm historyczny – porównania, parafrazy i analizy zawiera rozmaite zestawienia tytułowej teorii z innymi koncepcjami teoretycznymi. Waldemar Czajkowski (*Kilka uwag o Leszku Nowaku nie-Marksowskim materializmie historycznym oraz Immanuela Wallersteina i Andre G. Franka teoriach systemu światowego*) porównuje n-Mmh pod względem metodologicznym i teoretycznym z dwiema koncepcjami należącymi do teorii systemu światowego. W kolejnych trzech artykułach autorzy: Tomasz Zarębski (*Struktura klasowa społeczeństw hydraulicznych. Próba parafrazy teorii Karla Augusta Wittfogla w aparaturze pojęciowej nie-Marksowskiego materializmu historycznego*), Krzysztof

Brzechczyn (*Zwycięska rewolucja i przegrana modernizacja. Próba parafrazy teorii rewolucji społecznych Thedy Skocpol w aparaturze pojęciowej nie-Marksowskiego materializmu historycznego*) oraz Karolina Rutkowska (*Elitarna vs. klasowa teoria demokracji. Próba parafrazy mechanizmu absorpcji elit w teorii Ewy Etzioni-Halevy w aparaturze pojęciowej nie-Marksowskiego materializmu historycznego*) parafrazują wybrane fragmenty koncepcji innych autorów: Carla Wittfogla, Thedy Skocpol i Ewy Etzioni-Halevy w aparaturze pojęciowej n-Mmh. Parafraza ta prowadzi do rozszerzenia aparatury pojęciowej koncepcji parafrazującej, ujawniając zarazem pewne nieścisłości i dwuznaczności koncepcji parafrazowanych. Eliza Karczyńska z kolei (*Struktura społeczna Imperium Osmańskiego. Próba analizy teoretycznej*) interpretuje w kategoriach n-Mmh podziały klasowe wyłonione w okresie klasycznym Imperium Osmańskiego, dostrzegając analogie z systemem pomiesnym wprowadzonym w Rosji w XVI wieku. Jest to podstawą do identyfikacji czynników prowadzących do powstania feudalizmu państwowego (czy szerzej struktur supraklasowych) w społeczeństwach europejskich późnego średniowiecza i wczesnej nowożytności. Marta Bręgiel-Benedyk (*Obraz struktury społecznej w Manusmryti. Próba analizy w aparaturze pojęciowej nie-Marksowskiego materializmu historycznego*) wykorzystuje natomiast kategorie teoretyczne założonej przez siebie teorii do rekonstrukcji obrazu struktury społeczeństwa indyjskiego (II w. p.n.e. – III w. n.e.) występującej w tekście sakralnym powstałym w innym (hinduizm) niż europejski kręgu kulturowym.

Krzysztof Brzechczyn